

ای نام تو بهترین سرآغاز

دو نشانی برای مباحث دیسکوگرافی فارسی:
www.persiandiscography.com
safteh_irani@yahoo.com

بازار صفحه سنگی

صفحه‌های سنگی در عصر قاجار، کالایی بسیار اشرافی و گران بوده‌اند. مدارک موجود گویای آن است که قیمت صفحه‌های سفر پاریس، دو تومان بوده که طبعاً توده مردم امکان خرید چنین کالایی را نداشته‌اند. (نگاه کنید به ژورنال *صفحه سنگی* شماره ۱۰) صفحه‌های کمپانی گرامافون نیز قیمتی در همین حدود داشته و این امر سبب شد تا تعداد زیادی از صفحه‌های بازتولید شده کمپانی گرامافون در کارخانه ریگا (روسیه) در فاصله سال‌های ۱۹۰۸ تا ۱۹۱۲ میلادی، در انبارهای نمایندگی کمپانی در تفلیس باقی بماند و بالغ بر ده سال بعد و با بهایی کمتر به فروش برسد. این واقعیت از سورشارژهای روی لیبل تعدادی از صفحه‌های در دسترس کمپانی گرامافون روشن می‌گردد.

تحول و پیشرفت صنعتی در تولید گرامافون و صفحه سنگی به کاهش چشمگیر قیمت این دو کالا پس از جنگ جهانی اول می‌انجامد. قیمت صفحه‌های پولیفون از پانزده قران در سال ۱۳۰۶ شمسی آغاز شده و تدریجاً تا هفت ریال کاهش می‌یابد. برخی صفحه‌های سنگی فارسی دیگری که تولید آلمان بودند نیز شرایط و مسیری مشابه را طی می‌کنند. مدارکی در اثبات این مدعا برای صفحه‌های پارلوفون و ادئون (کاهش بها از ۲۰ تا ۷ ریال) در دسترس است. این امر به گسترش خرید گرامافون و صفحه توسط عموم منجر شد تا آنجاکه به عنوان اصلی‌ترین رسانه، علاوه بر خانه‌ها در مراکز عمومی مثل مغازه‌ها و قهوه‌خانه‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد. گزارش‌هایی از کثرت کاربرد آن حتی در شهرهای کوچک وجود دارد (نگاه کنید به اسنادی از موسیقی، تئاتر و سینما در ایران، ISBN 964-422-278-4 جلد اول، سند ۱۳، ص ۳۸) و گفته شده است که برخی صفحه‌ها در همان ایام با استقبال زیاد و فروش در بازار سیاه مواجه شده و به قیمت بالاتری از قیمت رسمی به فروش می‌رسیده‌اند. (نگاه کنید به خاطراتی از هنرمندان از پرویز خطیبی و خاطرات سید جواد بدیع‌زاده، گلبنگ محراب تا بانگ مضراب)

پس از جنگ جهانی دوم و گسترش استفاده از رادیو، بازار صفحه در ایران با صفحه‌های فارسی تولید هند (لیبل‌های یانگ ایران، دلبر، نوای ایران و طهران) حرکت و رونق تازه‌ای می‌یابد. بر روی پاکت صفحه‌های دلبر که در سال‌های نیمه دوم دهه ۱۳۲۰ شمسی، قیمت ۱۲۵ ریال درج شده است (نگاه کنید به ژورنال *صفحه سنگی* شماره ۲) که قاعدتاً بایستی قیمت سری کامل ۵ تایی صفحه‌های دلبر باشد و اگر منظور، قیمت هر صفحه باشد قیمتی بسیار زیاد برای آن ایام می‌باشد. تاکنون اسناد بیشتری از قیمت آخرین نسل صفحه‌های فارسی EMI شامل لیبل‌های هیز ماسترز ویس، کلمبیا و ادئون که در سال ۱۳۲۶ شمسی (۱۹۴۷ میلادی) در تهران ضبط شده‌اند، مشاهده نشده است و همین خلاء در مورد لیبل‌های ایرانی جایگزین سه لیبل یادشده یعنی "موزیکال"، "شهرزاد" و "رویال" که از اواخر دهه مذکور به بازار عرضه می‌شوند وجود دارد. صفحه‌های اخیرالذکر در دهه ۱۳۳۰ شمسی نیز تولید می‌شده‌اند و مستنداتی نیز از فروش آن‌ها در اوایل دهه ۱۳۵۰ شمسی (چون تمبر مالیاتی فروش صفحه در سال ۱۳۵۱ شمسی بر روی لیبل صفحه سنگی) و به موازات فروش صفحه‌های وینیل ۳۳ و ۴۵ دور وجود دارد.

بازار صفحه سنگی فارسی در فاصله سال‌های ۱۳۶۰ تا ۱۳۸۰ شمسی محدود به تقاضای برخی کارشناسان موسیقی و تعداد محدود کلکسیونرها و آرشیوداران بود و به همین دلیل برغم تعداد کم عناوین و تیراژ پایین صفحه‌های سنگی فارسی، قیمت قابل توجهی نداشتند و با تعداد محدود صفحه‌هایی که توسط سمساران و عتیقه فروشان عرضه می‌شد تعادل داشت.

از آغاز دهه ۱۳۸۰ شمسی، ورود گرامافون‌های هندی ارزان قیمت و جذابیت‌های نوستالوژیک و دکوراتیو آن سبب شد که پای پدیده‌ای به نام گرامافون، مجدداً به بسیاری از خانه‌های ایرانی باز شود. نمایش کارکرد این دستگاه بدون استفاده از صفحه‌های سنگی امکان‌پذیر نبود و با فرض فروش حداقل هزار دستگاه گرامافون در سال و درخواست سه عدد صفحه برای هر گرامافون، به سه هزار صفحه سنگی در سال نیاز شد. همین امر تقاضای زیادی را به بازار صفحه سنگی سرازیر کرد که بسیار بیشتر از میزان عرضه صفحه بود و حداقل تاثیر آن، افزایش قیمت ده برابری صفحه‌های ۷۸ دور بود و اگر بخشی از تقاضای بازار با صفحه‌های سنگی غربی یا هندی که تعداد قابل توجهی از آن‌ها به همراه گرامافون‌های هندی به ایران وارد می‌شدند و دارای قیمتی بسیار کمتر از صفحه‌های فارسی هستند جذب نمی‌شد میزان افزایش قیمت صفحه‌های سنگی فارسی، بسیار بیشتر می‌شد.

در شرایط کنونی حداقل قیمت صفحه سنگی فارسی بالغ بر بیست هزار تومان (۲۲ دلار) می‌باشد که برای صفحه‌های هنرمندان معروف تا سی و پنج هزار تومان (۴۰ دلار) و برای برخی آثار یا هنرمندان خاص بیش از این مبلغ معامله می‌شود. اگر قیمت‌های موجود صفحه سنگی را با قیمت کارت پستال یا عکس و حتی مجله‌ها و کتاب‌های چاپی کمیاب مقایسه کنیم معلوم می‌شود که صفحه‌های سنگی به قیمت واقعی خود نزدیک می‌شوند.

باتوجه به افزایش تعداد گرامافون و کاهش تعداد صفحه‌های سنگی در نتیجه آسیب‌پذیر بودن، افزایش مستمر قیمت آن‌ها اجتناب‌ناپذیر خواهد بود. چنین شرایطی حفظ و نگهداری آرشیو صفحه‌های سنگی را به امری بسیار پرهزینه تبدیل می‌کند و توزیع و پراکندگی گسترده آن‌ها در کنار گرامافون‌های خانگی و به صورتی تفننی، احتمال از بین رفتن قطعات و آثاری منحصر به فرد را تقویت می‌کند.

انتشار راهنما برای همهء وجوه شناخت، گردآوری و نگهداری صفحه‌های سنگی، ضرورتی انکارناپذیر است. فراموش نکنیم وقتی برای گردآوری تمبر، اسکناس، کارت پستال یا کبریت که بعضاً در تیراژ میلیونی تولید می‌شده‌اند، کتب راهنمای مفصلی نوشته و هر ساله یا هر چند سال یکبار، اطلاعات آن‌ها به روز می‌شود برای صفحه‌های سنگی فارسی که تیراژ تولید برخی از عناوین آن به صد نسخه نمی‌رسد و به لحاظ قدمت و آسیب‌پذیری، غیرقابل مقایسه با سایر اقلام کلکسیونری می‌باشند، انتشار کتاب‌های راهنمای قیمت و نگهداری و نحوه استفاده و انتقال محتویات آن‌ها به فرمت‌های رایج دیجیتالی، بسیار ضروری تر می‌باشد.

گرمی بازار و سخت و پرهزینه‌تر شدن حفظ صفحه‌های سنگی سبب فراموشی یا غفلت از توجه به حفظ این اسناد منحصر به فرد نشود و لزوم حمایت از این امر را پیگیر باشیم.

۱. امیر منصور